

MŰHELY

BENCZE LÁSZLÓ

ADALBERT BABENBERG: LIMANOWA, DAS III. ENERGIEGESETZ UND DIE SOZIALKÖRPER-FAMILIE MITTELEUROPA. DER BESSERE WEG CÍMŰ KÖTETÉHEZ

Az Organona-Verlag a limanowai csata nyolcvanadik évfordulójára újra megjelentette Hermann Stegemann „Geschichte des Krieges” könyvének második kötetéből a Krakkótól délre 1914 november–december hónapokban lezajlott harcok elemzését. A részlet magyarázni hivatott Adalbert Babenbergnek a közép-európai sorsközösségről vallott nézeteit, amelyeket a „Limanowa, die Sozialkörper – Familie Mitteleuropa – Der bessere Weg” (London–Bayreuth–Wien, 1994.) c. műben igyekezett elfogadhatóvá tenni. A recenzió a kínálkozó lehetőségek közül eltekint mind a biológiai, mind a fizikai eredetű babenbergi európai egység kritikájától, de még az orosz „Dampfwalze” – „gőzhenger” mai fenyegetésének bemutatásától is, pedig ez utóbbi gondolatban már fellelhetők hadtörténelmi momentumok.

Stegemann írásának ismételt megjelentetése, illetve az írásban sugallt gondolat erőltetése ugyanakkor több fontos kérdést vet fel: kié utólag az elsődleges érdem egy szövetséges erő sikeréért és ki játszott a harcban csak másodlagos szerepet, továbbá milyen lehet az ideális közép-európai egység? Babenbergnél a közép-európai együttműködés alárendeltje a német vezetés alatti közép-európai együttműködésnek mind Limanowánál, mind a mai Oroszországgal szembeni Kelet-Közép-Európában. 1914 végén, a Krakkótól délre zajló harcok fészereplői azonban a legkevésbé sem ragaszkodtak külön nemzeti sikerhez, a hadszíntér naponta változó realitásai a koalíció hol egyik, hol másik hadosztályát sodorták a végső erőfeszítést igénylő helytállásba. Utólag minden résztvevő magasztalhatja hőseit, de nem sajtíthatja ki magának sem a győzelmet, sem a győzelemben játszott főszerepet.

Természetesen nem Babenberg, vagy az általa idézett Stegemann az egyetlen, aki meghatóan korlátozza emlékezetét hazája nagyszerű férfiira, a hadászati siker ürügyén. 1994. december 9. és 11. között, a lengyel város, Limanowa polgármesterének köszönhetően, ünnepségsorozat zajlott le a csatátér közelében: tudományos konferencia, koszorúzás a jablonieci katonatemetőben, gyermekrajzkiállítás és a lengyel–német–osztrák–magyar–cseh tábortábori püspökök ökumenikus istentisztelete emlékeztetett az oroszellenes sorsközösségre. A nemzeti érzelmek lehetőséget nyújtottak mítoszteremtésre is. A lengyelek elsősorban a harcokban alárendelt szerepet játszó, 1200 fős lengyel légierő vezetőjét, Joseph Pilsudskyt és önkénteseit méltatták, mellette megemlézték a súlyos veszteségeket szenvedő, osztrák alárendeltségben lévő magyar huszárokat is, a tudományos konferencián azonban az előadók a bevetett magasabbegységek közül csak a 47. porosz tartalék, a 3. (Linz), 8. (Innsbruck) és 13. (Bécs) osztrák hadosztályok hőstetteit magasztalták. A magyar sajtót Kovács G. Ilona, az „Új Magyarország” munkatársa képviselte, aki a lap 1994. december 20-i számában a „Magyar huszárok Golgotája” címmel idézte fel a soproni és a kecskeméti huszárok önfeláldozó bátorságát, míg a többi magyar vagy délvidéki szerb-horvát, déltiroli olasz, továbbá cseh, szlovák, erdélyi székely-román kötelék helytállását hallgatással mellőzte. Célszerűnek látszik röviden áttekinteni a hadászati összecsapás történetét és kiemelni a katonai együttműködés fontosságát a nemzeti érzelmeket tápláló egyoldalúsággal szemben.

Az 1914. november 28-tól december 18-ig tartó, a limanowai csata néven ismert küzdelemben a központi hatalmak egyik, az Osztrák–Magyar Monarchia első hadászati győzelme született. A dualista állam július végén, augusztus elején másfélmillió katonát küldött a frontokra, a következő hónapokban a veszteségek pótlására további 800 000 főt. Decemberre ebből a létszámból mindössze 265 000 gyalogos és lovas volt bevetendő az oroszokkal szemben. A mindenkit meglepő, óriási veszteségek a hadvezetés elképesztő hibáira vezethetők vissza. 1914 előtt, a modern, gyorstüzelő fegyverek

megjelenése ellenére, a jövő háborúképét megrajzoló katonai gondolkodók – néhány lecsendesíthető, fiatal vezérkari tisztet kivéve – dogmaként ragaszkodtak az óriási tömegekkel végrehajtott offenzívák mindenhatóságához, a szünet nélküli gyalogos és lovasrohamokhoz, a folyamatos hurrához, és eszükbe sem jutott kiszámítani a percenként kilöhető lövedékek mennyisége és a támadó zárt sorok várható veszteségei közötti döbbenetes arányokat. Ráadásul a korlátozott német vezérkar a nyugati hadszíntér lerohanásának tervével kelepccé állított saját és szövetségesei hadseregeinek is: a francia-angol-belga földbe ásott védelem hatékonysága miatt nem tudta átvetni csapatait keletre, így a háború első hónapjaiban az orosz csapatok fő terhére az osztrák–magyar haderőnek kellett elszerveznie. Erich von Falkenhayn tábornok, a német vezérkari főnök még 1914 novemberében sem értette meg, hogy a hevenyészett lövészárkokból tüzelő gépfegyverekkel, ismétlő puskákkal, nagyhatású ágyúkkal szemben értelmetlen áttöréssel kísérleteznie, és a kiépített védelmű Nyugaton erőltette a döntést. Ugyanakkor rávette osztrák kollégáját, hogy a Monarchia csapatai vonják magukra a Visztula térségében az orosz rohamokat, és védjék meg a német Sziléziát és Posent az ellenség előzönlésétől. Segítségül egy porosz hadosztályt ajánlott fel.

1914 novemberében az orosz főparancsnokság három hadsereget indított offenzívára a Felső-Visztula irányába, Czenstochau, Krakkó és a Beszkidok között, azzal a céllal, hogy áttörje a frontot Katowice és Auschwitz felé és eljusson a központi hatalmak szívébe. A támadó csoportosítás közepén, Krakkó viszonylag jól kiépített erődjével szemben a 3. (Dimitriev), a Kárpátokban pedig a 8. (Bruszilov) hadsereg harcolt. Kettejük között 100 km-es rés tátongott. A két orosz parancsnok kezdetben nem tulajdonított katonai jelentőséget a Krakkó és a Kárpátok közötti legfontosabb közúti és vasúti csomópontnak, Neu-Sandeznek. A 3. és 8. hadsereg utánpótlási vonalait lezárta a bekerített, főleg magyarok védte Przemysl erődje, a szállítási nehézségeket a vasútak rombolása is nehezítette – egy hadsereg a kirakodóállomásoktól legfeljebb 120 km-re folytatható hadműveleteket –, így a nehézkesen nyomuló oroszok ellen sikerrel kecsegtethetett egy, a résben Neu Sandez felé indított ellenoffenzíva.

Az osztrák–magyar hadvezetés Krakkó erődjének védelme mögött egy hadsereget vezényelt át a Visztula bal partjáról a jobb partra, hogy a szembenálló 3. orosz hadsereg déli szárnyára támadjon. A folyón átkelt hadsereg parancsnoka a résbe történő előretöréshez Joseph von Roth tábornok vezetése alatt kikülönített egy támadó csoportosítást, amely a 47. orosz tartalék-, három osztrák gyalog-, két magyar- és egy osztrák lovashadosztályból, valamint a lengyel légióból állt. Roth a Limanowától 12 km-re nyugatra fekvő Tymbarck helység mellett összpontosította csapatait és innen akart a keleti irányban fekvő Neu Sandez helyett észak felé, Bochnián át a 3. orosz hadsereg hátába előretörni, hogy az ellenfelet visszavonulásra kényszerítse. A tábornok visszaemlékezésében megerősítette, hogy – meggyőződése szerint – az oroszok legérzékenyebb pontjára támadott, és azért tudott hatalmas erőt kifejteni, mert „a hadszíntér egyéb szakaszait (a 100 km-es részt, a neu-sandez-i csomóponttal – B. L.) elhanyagoltam, sőt csapatoktól teljesen megfosztottam...” Sajnos Roth kötelekei a korábbi három és fél hónapos, állandó harcok során súlyos veszteségeket szenvedtek. Egy feltöltött gyaloghadosztály állományába 16 000 puska, 32 géppuska és 42 ágyú tartozott, egy lovashadosztályba 3600 puska, 4 géppuska és 12 ágyú. A csoportosítás magasabbegységei a veszteségek miatt mindössze erők harmadával-negyedével rendelkeztek, egyedül a 47. német tartalékadosztály állt harcra 12 000 puskával és teljes gépfegyver- és ágyúszámmal. Ugyanakkor a 3. orosz hadsereg parancsnokai idejében felfedezték a tymbarki összpontosítást, elrendelték a védelemben való átmenetet és segítséget kértek a Kárpátokban harcoló Bruszilovtól. A tymbarki osztrák–magyar–német csoportosítás a kedvezőtlen viszonyok ellenére áttörte a 3. orosz hadsereg balszárnyának hevenyészett védelmét és lassan tért nyert, egyidejűleg azonban még jobban eltávolodott a Kárpátokat védő osztrák–magyar erőktől. Ezért Rothnak fel kellett adnia eredeti elképzelését a rés fedetlenül hagyásáról és meg kellett gyengítenie kimerült, de még előnyomuló csapatait. Két magyar lovashadosztályt vezényelt át Limanowa–Neu Sandez térségébe, hogy reteszeljék el a szabadon maradt szakaszt. A huszárok azonban Neu Sandez csomópont előtt Bruszilov katonáiba ütköztek. Roth egy napot késett a parancsával. Az oroszok kikülönített 8/VIII. hadteste erőltetett menetben érkezett a 70 km-re húzóódó Kárpátoktól.

Katasztrófálissá vált az osztrák–magyar–német erők helyzete: az oroszok hátába támadó csoportosítás jobbszárnyát orosz oldaltámadás fenyegette. Rothnak a váratlanul felbukkanó ellenséggel szemben mindenképpen meg kellett védenie összeköttetési vonalait Tymbarknál, ezért előre vont a utolsó tartalékát, három népfölkelő zászlóaljzat, a rés védelmét pedig a Limanowa–Neu Sandez közé rendelt lovasságra bízta. Az ő hajszálvékony védelmi vonaluknak kellett elhárítania az orosz támadást. Áttörés esetén összeomlott volna Visztulától délre a front, esetleg volna Auschwitz és Katowice, minden hadászati következményével együtt. 1914 novemberében azonban, a korábbi súlyos vereségek miatt,

illetve a magyar területek védelmét hanyagoló és a német Szilézia-Posen biztosítását vállaló vezérkari döntés eredményeképpen Tisza István miniszterelnök 70 000 honvédot mozgósított a magyar államhatárok visszafoglalása érdekében. A friss erők élére Szurmay Sándor altábornagy, hadügyi államtitkárt nevezte ki. Szurmay a beérkező első kötelékekből két hadosztályt szervezett, megvédte Bruszilovval szemben Bártfát, majd az oldaltámadásra átvezényelt orosz csapatok után indult. Neu Sandezig legalább két napi gyalogmenetre volt szüksége, a magyar huszároknak addig kellett tartaniuk állásaikat Limanowa és Neu Sandez között.

A döntő napokon, 1914. december 8–11-én, Limanowától északra a 6. közös, délkeletre, a város és Neu Sandez közötti Jabloniec hegyvonulaton a 10. közös és a 11. honvéd lovashadosztály, valamint a lengyel légió és néhány magyar gyalogos század erős tűzzel, majd a 11-én induló, döntő, orosz rohamokat kézitusaiban verte vissza (a katonáknak nem volt szuronyuk, ezért puskatussal küzdöttek.). A huszárezredek tisztjeik és legénységük felét veszítették el. Bruszilov hadteste nem tudott áttörni. December 11-én a csatatérhez érkezett Szurmay két, erdélyi honvéd gyalghadosztálya és a 6. honvéd huszárezred: lendületes oldaltámadással elfoglalta Neu Sandezt és visszavonulásra kényszerítette az orosz VIII. hadtestet. A váratlan hadműveleti fordulat miatt mind a 3., mind a 8. orosz hadsereg beszüntette az offenzívát, és megkezdte a hátrálást. Roth csoportosítása december 18-ig üldözte az ellenséget, csak a csapatok teljes kimerültsége miatt kellett megállnia.

Ha hősieg kitartásért kellett dicsérni alakulatokat, akkor a 6. közös lovashadosztály három cseh dragonos- és szombathelyi magyar huszárezredét, a 10. közös lovashadosztály soproni, székesfehérvári és kecskeméti huszárait és az eszéki szerb-horvát ulánusokat, a 11. honvéd lovashadosztály debreceni, szegedi, kassai és marosvásárhelyi huszárezredeit, továbbá Pilsudsky három gyalogszázalját és egy lovasszázadát kell feltétlen kiemelni. A csata legnehezebb napjaiban az ő bátor helytállásuk teremtette meg a győzelem feltételeit. A hadászati fordulathoz azonban – a vezérkarok elképesztő hibáit korrigálva – valamennyi résztvevő harcászati-hadműveleti kötelék hozzájárult. Az utólagos mítoszteremtésben ugyanakkor a világnyelveken írt méltatásoknak van nagyobb olvasótábora.

Bencze László